

İNFORMASIYA KOMMUNİKASIYA TEKNOLOGİYALARINDAN İSTİFADƏ

UOT 371

Nərmin Ələddin qızı Hüseynova
Azərbaycan Dillər Universitetinin müəllimi

PEDAQOJİ PROSESİN KEYFİYYƏTLİ TƏMİNATINDA MÜASİR TEKNOLOGİYALARIN ROLU

Нармин Аладдин гызы Гусейнова
преподаватель Азербайджанского Университета Языков

РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КАЧЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА

Narmin Aladdin Huseynova
lecturer at Azerbaijan University of Languages

THE ROLE OF MODERN TECHNOLOGIES IN QUALITY ACCURANCE OF PEDAGOGICAL PROCESS

Xülasə. Məqalə pedaqoji təhsil və tədris prosesində keyfiyyətin təmin olunmasında müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının rolundan bəhs edir. Məqalədə müasir texnoloji vasitələrin qazanılması yolları elmi nəzəri cəhətdən açıqlanmışdır. Tədqiqatda müxtəlif mülahizələr və tədqiqatların araşdırılması göstərir ki, müasir təlimdə İKT istifadəsi müəllim və tələbə səriştələrinin çevik olmasına və təlimin optimallaşdırılmasına xidmət edir.

Açar sözlər: *keyfiyyət, texnologiya, didaktika, elektron mənbələr, internet*

Резюме. В статье рассматривается роль современных информационных и коммуникационных технологий в обеспечении качества педагогического образования и учебного процесса. В статье описаны способы приобретения современных технологических средств с научно-теоретической точки зрения. Исследования с различных точек зрения и исследования показывают, что использование ИКТ в современном обучении способствует повышению гибкости учителей и учащихся и оптимизации обучения.

Ключевые слова: *качество, технологии, дидактика, электронные ресурсы, интернет*

Summary. The article deals with the role of modern information and communication technologies in quality assurance of the pedagogical teaching and learning process. The article describes the acquisition of modern technological tools through scientific-theoretical points of view. Research paper points the use of ICT in modern teaching that contributes the flexibility of teachers increasing the optimization of learning process from different points of view.

Key words: *quality, technology, didactics, electronic resources, internet*

Müasir informasiya texnologiyaları təhsil mədəniyyətində idarəetmə keyfiyyətinin də sürətlə artdığını sübut edir. Təhsilin müasir texnoloji vasitələrlə idarə olunması onun optimallaşdırılması əsasında ümumi keyfiyyət təminatının əldə olunmasında bütün maneələri dəf edir. Yüksək keyfiyyətli təhsil, öyrənmə və insan in-

kişafi üçün bir şərtidir. Keyfiyyətli təhsil universal bir hədəfdir. Yeni minilliyə daxil olduqda təlim texnologiyasının təhsil keyfiyyətinin açarı olacağına dair mübahisələri tez-tez eşitmək olur.

Keyfiyyət təminatı, gözlənilən keyfiyyət standartlarında tələbələrə və digər maraqlı tərəflərə xidmət göstərmək üçün bir pedaqoji tədris

prosesini əhatə edən vahid bir yanaşmadır. Qəbul olunmuş keyfiyyət standartlarında təhsildə texnologiyanın tətbiqi və istifadəsi innovasiyalara gedən yol kimi qiymətləndirilir. Müasir pedaqogikada tələbələrə texnologiyaya əsaslanan tədrisin təşviq etmək və texnologiyalar vasitəsilə keyfiyyət çatışmazlığını aradan götürmək müasir tədris proqramlarının ən üstün cəhəti hesab edilir. Rəqəmsal dövr universitetlərdə müəllim və tələbələrə qabaqcıl təcrübəni və inteqrasiya meyllərini gecləndirməkdə geniş fərsətlər yaradan ən unikal vasitədir. İnformasiya texnologiyalarının istifadəsi tələbələrdə araşdırma, fərqləndirmə, müqayisə etmə və tənqidi təfəkkür qabiliyyətlərini formalaşdırır. Bu məqsədlə, hər bir texnoloji üsulların istifadəsində proqram tələblərini bilmək vacib hesab edilir.

Pedaqoji tədris və təlimdə İKT-nin istifadəsindəki problemlər tədrisin keyfiyyətli cəhətlərini üzə çıxarmağa mane olan cəhətlərdən biridir. Adətən tədrisə öyrənmənin inteqrasiyası çətin bir prosesdir və bir sıra çətinliklərlə üzləşir. Bu çətinliklər irəliləməyi və ya hədəfə çatmağı çətinləşdirir. Müəllim və tələbələrin auditoriyada İKT vasitələrindən istifadəsində müəyyən edilmiş bəzi əsas problemlər aşağıdakılardır:

1.Şəbəkə bağlantısı və internetə məhdud giriş. Müxtəlif tədqiqatlar texnologiyaya çatışmazlığın bir neçə səbəbini açıb göstərir. Mənbələrə çıxış çatışmazlığının müəllimlərin yeni texnologiyaların təhsilə inteqrasiyasına mane olan başqa bir mürəkkəb problem olduğunu göstərir.

Müəllim və tələbələr hər zaman kompüterə girməyin nə qədər çətin olduğundan şikayətlənir, mənbələrin çox çətinliklə əldə olunduğunu qeyd edirlər. Başqa sözlə, müəllimin İKT materiallarını əldə etmək və digər müəllimlərlə paylaşmaq imkanını əldə etməkdə çətinlik çəkirlər. I. Almohaissinə (2006) görə, İKT mənbələrinin əlçatmazlığı həmişə universitetlərdə proqram təminatlarının və ya digər İKT materiallarının olmaması ilə əlaqədardır. Bəzən də, keyfiyyətsiz kompüterlər, uyğun olmayan proqram və ya şəxsi giriş çatışmazlığı kimi bir sıra amillərlə nəticələnir.

2.Məhdud texniki dəstəyin olması. Tədrisin İKT-yə inteqrasiyası texniki dəstəklə birgə aparılır və bəzi hallarda texniki dəstəyin olmaması təlim prosesinin keyfiyyətinə təsir edir. Korte və Hüsing (2007) pedaqoji təlimdə yeni

didaktik materialların əldə olunması, müasir pedaqoji yanaşmaların vizual görüntüsünün əldə olunması təlimin dəqiq və qısa şəkildə mənimsənilməsinə imkanın olmasını vacib sayırlar. Bu baxımdan kompüterlərin rahat vəziyyətdə olması və müxtəlif proqramlara girişin tez təminatı müəllimin işini asanlaşdırır və təlimdə optimal şərait yaradır. Çox vaxt əsas çatışmazlıq tədrisdə İKT vasitələrinə dəstək və texniki xidmətin aşağı səviyyədə olması kimi də xarakterizə olunur. Belə imkanların məhdudluğu təlimdə elektron mənbələrə müraciətə mane olur.

İKT dəstək və ya texniki xidmət müqavilələrinin olmaması müəllimlərin proqram yükləmə və kompüterdən səmərəli istifadəsini çətinləşdirir və pedaqoji prosesdə vaxt itkisinə səbəb olur.

Bu çətinliklərlə üzləşən müəllimlər və tələbələr texniki xidmət və ya kompüter hissələrini bilmə problemləri ilə qarşılaşacaqları üzündən kompüterdən istifadə etməkdən imtina edirlər (3).

Müasir təhsil cəmiyyətlərində pedaqoji sahə baza məkanı kimi, öyrənmələrin biliklərini artırmağın ən təsirli yolu kimi, texnologiyanın mövcudluğunu daha çox vurğulayır. Tədrisdə informasiya manipulyasiyası və onun təlim prosesində ötürülməsi üçün İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarının rolu əvəzənməzdir.

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları artıq bir çox təhsil müəssisələrinin vacib tədris üsuluna çevrilib (7). Ən son texnologiya sinifdə tədrisin və öyrənmənin artırılması üçün bir çox metod təklif edir.

Daves (4) qeyd edir ki, yeni texnologiyaların tədris proqramında boyunca təhsili davam etdirmə potensialına sahib olmaq üçün səmərəli ünsiyyət qurma imkanlarına malikdir. İKT-nin təhsildə tədrisi dəyişdirmək potensialının olması müəllimlərin dəyişiklikləri tətbiq etməsi də imkan yaradır.

Məlumdur ki, təhsildə dijital texnologiyaların istifadəsini tənqid edənlər də çox olsa da, tələbələrin informasiya bolluğu dövründə lazım olan bilik və məlumatların qazanılmasında informasiya texnologiyasının əvəzsiz rolu vardır.

Pedaqoji sahədə qazanılan və təmin edilən hər bir təhsil proqramı öz məzmununu və tədrisinə görə uyğun təlim nəticələrinə əsaslanır. Elektron şəkildə təklif olunan tədris proqramları, ilk öncə, çevik öyrənməni, tamlığı və məlumatların optimallaşdırılmasını tələb edir. Texnologiyalar

sayəsində tətbiq edilən proqramlar müəllim və tələbələr arasında uyğun real vaxt və qarşılıqlı əlaqəni təmin edir. Beləliklə, tədrisdə və öyrənmədə İKT-nin istifadəsi ilə bağlı problemlərin öyrənilməsi müəllimlərə maneələri aşmağa və uğurlu texnologiya istifadəçiləri olmağa kömək edə bilər. Buna əlavə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, elektron təklif olunan proqramlar müvafiq nəzarəti təmin edir, pedaqoji prosesin məqsədi və vəzifələrini avtomatlaşdırır.

Keyfiyyətli onlayn şəkildə qazanmaq eyni zamanda tipik akademik mədəniyyətləri formalaşdırır, mədəniyyətlərarası dünyagörüşü formalaşdırır. Bundan başqa, tələbələr müasir texnologiyaların köməyi ilə çox asan və çevik yolla dəstək xidmətlərinə, kitabxana, kompüter, fakültə girişi, həmyaşıdlarla qarşılıqlı əlaqəyə daxil olmalıdır.

– Texnoloji üsullarla əldə olunan təhsil gündəlik passiv mühazirə metodlarından fərqli olaraq, tələbələr çox qısa müddət ərzində daha çox cavab üçün cəlb edəcək dərəcədə interaktivdir;

– Hər bir tələbənin əvvəlki bilikləri, təcrübələri və üsullarına uyğun olaraq tədrisin kompüter vasitəsilə təqdim edilməsi onların öyrənmə cəhdlərini yüksək dərəcədə fərdiləşdirir;

– Mövzularla bağlı tələblərin cavabı ilə bağlı Sokratik metoddan istifadə edərək təbii dil tədrisinə imkan yaradaraq qarşılıqlı fəaliyyətdə yüksək dərəcədə çevik olur;

– Tələbələrin toplum şəkildə təhsil almasına imkan yaradır, inkişaf etməkdə olan ölkələrin təcrübələrini dərhal əldə etməyə şans verir;

– Keyfiyyətli elektron təhsil, tələbə motivasiyasını genişləndirir, uyğun sərəşətləri zənginləşdirir və eyni zamanda müəllimlərin texnoloji hazırlığının artırır.

Bir çox hallarda informasiya və kommunikasiya texnologiyaları müəllimlər tərəfindən tələbələrə yeni pedaqoji yanaşmaları tanımağı və onları əldə etməyi öyrətmək üçün imkan yaradır. Bu baxımdan İKT getdikcə daha çox təhsil sisteminin əvəzolunmaz hissəsinə çevrilir. Müşahidə olunan keyfiyyətli dəyişikliklər müəllimlərin rollarını və tələbələrin gələcəyə baxışlarını yenidən düşünməsinə gətirib çıxardı. İKT öyrənənlər arasında keyfiyyətli təhsil üçün yeni problemlər yarsansa da, son illərdə İKT-nin sürətli istifadəsi, keyfiyyətli təhsil vermək üçün bütün təhsil müəssisələrində ümumi səyləri birləşdirdi və önümüz-

dəki illərdə də təhsil sahəsində İKT-nin daha böyük bir yerə sahib olacağı ümid edilir.

1.1. Sərəşətlərin qazanılmasında müasir texnologiyalar

Sürətli ünsiyyət faktoru rolunu oynayan Modem texnologiyası öyrənənləri bütün coğrafi məkanlara asanlıqla qoşur, dünyanın müxtəlif yerlərində müxtəlif layihələrə qoşula bilirlər. Müasir texnologiya tələbələrə tədris proqramında fərqli mövzunu öyrənmək üçün mümkün imkanlar yaradır, həm də onları real sinif şəraitində real mühitlə təmin edir. İKT vasitəsilə həmkarları ilə fikir mübadiləsi apara bilən tələbələr İKT ilə təhsil üçün böyük potensiala malik olduğundan, müəllimlərin dinamik olmasına kömək edir, tələbələrin öyrənmə təcrübələrini artırır və həssas bir dünyada uğurlu bir karyera qurmağa kömək edir. Tələbələrin gələcək karyeralarında İKT-nin rolunu göstərən müasir texnologiyadakı sürətli dəyişikliklər onların daha aktiv və sərəştəli olmasını tələb edir (2).

İlkin səviyyədə müəllim və ya tələbələr təlim ehtiyaclarını texniki dəstək əsasında həyata keçirirlər. Bu zaman onların uyğun təlimlərdən keçməsi və köməyə ehtiyacları vardır. Təlimlərdə müəllimlər üçün elektron məktəb, Smart və Promethean interaktiv lövhələrdən istifadə təlimləri təklif edilir. Pedaqoji prosesin fəal təlim mühitində keçirilməsi bu prosesin tələbə maraqlarına uyğun qurulmasına imkan yaradır. Müəllimlər didaktik materiallar və rəngarəng paylama materialları üzrə tətbiqi proqramlar və resursların hazırlanması üçün faydalı ola biləcək digər əməliyyatlardan istifadə etməyi öyrənməli və internetin tədrisdə imkanları və Veb 2.0 alətləri ilə tanış olurlar. Bu lövhələr kompüterdən istifadəni azaldır və tədris prosesində texnoloji vasitələrin istifadəsindəki maneələri qəbul edir. Buna görə də, bu işin əsas məqsədləri aşağıdakılardır:

1) Müəllimlərinin auditoriyada tədris və təlimdə İKT alətlərinin tətbiq edilməsindəki təsəvvürlərini müəyyənləşdirmək;

2) Tədris və təlimdə İKT alətlərindən istifadənin çətinliklərini müəyyənləşdirmək;

3) Müəllimlərin İKT alətlərini tədris və təlimdə nə dərəcədə istifadə etməli olduğunu müəyyənləşdirmək üçün uyğun auditoriya otağı seçmək.

Müəllimlərin tədris və öyrənmə prosesinə yeni bir texnologiyayı inteqrasiya edərək nəzarət

sahələrindən kənarında qarşılaşdıqları problemləri təmsil edir. Bu problemlərə aşağıdakılar daxildir:

- Məhdud giriş və şəbəkə bağlantısı;
- Məhdud İKT imkanları olan məktəblər;
- Effektiv təlimin olmaması;
- Məhdud vaxt;
- Müəllimlərin bacarıqlarının olması.

Müəllimlər peşə təcrübələrini dəyişdirməyə ehtiyac olmadığını düşünürsə, araşdırmalara görə, İKT alətlərinin istifadəsini qəbul etmək azdır.

– Təhsil prosesi, konkret subyektdə anlayış və motivasiyanı yaxşılaşdırmaq üçün texnoloji vasitələrə ehtiyac duyur.

– Qavranılmış istifadənin faydalılığı, müəyyən bir texnologiyadan istifadə edərək iş performanslarının artma dərəcəsini təmsil edir. Bununla birlikdə, İKT-nin tələbələrin təlim alması üçün faydalı olmasında əvvəlki tədqiqatların empirik nəticələri İKT-dən istifadəyə müsbət münasibətin bəslənməsi lazımdır.

Daha sürətli işləmək üçün iş performansı, məhsuldarlığın artması, effektivlik və faydalılıq keyfiyyət göstərici hesab edilir. Qavranılmış istifadənin faydalılığı, eyni zamanda müəyyən bir elektron sistemdən istifadə üçün zəhmət tələb etmir, əvvəlki təcrübə və tədqiqatlar praktik olaraq işin müddətini qısaldır və tədqiqatını asanlaşdırır. Hər bir sadə proqramın mənimsənilməsi növbəti çətin proqramın sadə şəkildə tətbiqinə yol açır. Bunun üçün tələbə dərk etməlidir ki, İKT-nin istifadəsini asan tapmaq üçün ehtiyac duyduqları geniş vərdiş və səriştələr mühüm rol oynayır. Hər bir proqram bir ardıcıl və sistemli bir əməliyyatın həyata keçirilməsində öyrənənə kömək edir (1).

– Standart proqramlarından istifadə etməklə kompüterdən səmərəli istifadə vərdişləri və əməliyyat sistemləri ilə tanış olmaq;

– Təlim üçün elektron testlərin, cədvəllərin, iş vərəqlərinin, təqdimatların hazırlanma mexanizmlərini öyrənmək;

– İKT istifadəsində vaxta qənaət etmək.

İKT-dən səmərəli istifadə onun müəyyən münasibətlər çərçivəsində müəllimin pozitiv və ya mənfi hissini formalaşdırır, istifadə zamanı sosial təsir prosesləri olan subyektiv norma, könnüllülük və koqnitiv ardıcılıq proseslərinə malik olmaq lazım gəlir. İşin uyğunluğu, nəticə keyfiyyəti, nəticənin nümayiş oluna bilməsi və

istifadənin asanlığı qəbul olunan faydalılıq və keyfiyyət amilləridir.

Beləliklə, müasir pedaqoji təhsildə İKT-nin istifadəsi keyfiyyətli təhsildə bütün səylərin birləşməsi təlimin məzmununda keyfiyyətli dəyişikliklər yaradır və prosedurları əsaslı şəkildə dəyişdirir. Önmüzdəki illərdə təhsil sahəsində pedaqoji bilik və təcrübələrin tətbiqində İKT -dən istifadə daha böyük bir yerə sahibdir. Bu səbəbdən auditoriya mühitindəki hər bir vəziyyət üçün tələbələr arasında motivasiya yaradır, yeni mənbələri əldə edirlər. Qeyd olunan çətinliklərin aradan qaldırılmasında müəllim və tələbələrin İKT təlimlərindən keçməsi, rəqəmsal vasitələrdən uyğun şəkildə istifadə etməsi təlimin keyfiyyət dərəcəsini yüksəldir və yeni səriştələr qazanılır. Yeni texnoloji məqamları nəzərə alaraq, təhsilalanların motivasiyasını artırmaq, öyrənənlər arasında diqqət çəkmək və mövzularında dərinlən anlaşma yaratmaq kimi keyfiyyətin artırılmasında İKT-nin əhəmiyyəti geniş təbliğ edilməlidir.

Problemin aktuallığı. Ali təhsildə keyfiyyət təminatı termini getdikcə akademik standartların, yəni ali təhsil məzunlarının qazandıqları akademik nailiyyətlərin səviyyəsinin qorunub saxlanılması və təkmilləşdirilməsi təcrübələrini ifadə etmək üçün daha çox istifadə olunur. Yuxarıda göstərilən məqamları nəzərə alaraq hazırkı məqalə təhsilalanların motivasiyasını artırmaq, öyrənənlər arasında diqqət çəkmək və mövzu ilə bağlı dərinlən anlaşma yaratmaq kimi təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsində əsas yeri İKT ehtiyatının əhəmiyyətini əks etdirir.

İKT-nin təhsilin gələcəyindəki əhəmiyyətinin nəzərə alınması müasir texnologiyaların tədrisə inteqrasiyası problemlərinin müəyyənləşdirilməsi tədris və təlim keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm addım olacaqdır.

Problemin elmi yeniliyi son islahatlarla uyğun tədrisdə informasiya texnologiyalarının idarə olunmasında keyfiyyət təminatının elmi əsasları, yeni formaları və onların pedaqoji prosesdə aşkar olunan məsələləri nəzərdən keçirilməsidir. Pedaqoji universitetlərdə hər zaman təhsilin keyfiyyətini təmin etmək üçün hazırlanmış siyasət və təcrübələrə sahib olsalar da, akademik standartların təmin edilməsi üçün gözlənilən fəaliyyətlərin göstərilməsində müəyyən çətinliklərlə üzləşir.

Problemin praktiki əhəmiyyəti odur ki, müasir texnologiyaların yeni pedaqoji-psixoloji yanaşmalarda istifadəsi müəllimlər tərəfindən daha düzgün anlaşılacaq və təlim prosesində yaranan çətinliklərin aradan götürülməsində yeni qaydalar tət-

biq edəcək, keyfiyyətin qazanılmasında vacib şərtlərin mənimsənilməsi tələbələrin səriştələrinin forma-laşmasına səbəb olacaq.

Ədəbiyyat:

1. Əhmədov, H. Distant təhsilin müasir vəziyyəti və onun inkişaf yolları məqalə. -Bakı, -2013.
2. İsmayılov, İ, Abdullayev, C. Təlimin texniki vasitələri və yeni informasiya texnologiyaları Tədrisdə onlardan istifadə metodikası, -Bakı,-2006.
3. Almohaissin, I. (2006). Introducing computers into Saudi Arabia secondary school science teaching: Some problems and possible solutions.
4. Dawes, L. (2001). What stops teachers using new technology? In M. Leask (Ed.), Issues in Teaching using ICT(pp. 61-79). London: Routledge.
5. Gomes, C. (2005). Integration of ICT in science teaching: A study performed in Azores, Portugal. Recent Research Developments in Learning Technologies.
6. Korte, W. B., & Hüsing, T. (2007). Benchmarking access and use of ICT in European schools 2006: Results from Head Teacher and A Classroom Teacher Surveys in 27 European countries. eLearning Papers, 2(1), 1-6.
7. Zhang, P., A. Shelly, and H. Sun (in press), Two Types of Attitudes in ICT Acceptance and Use, International Journal of Human-Computer Interaction

E-mail: feridehuseynova21@gmail.com

Rəyçilər: *ped.ü. fəls.dok. F.M. Hüseynova,*
ped.ü. fəls.dok. F.Ə. Rzayeva

Redaksiyaya daxil olub: 18.10.2021.